

De hervormingen in de Volksrepubliek China

Sinds de val van de 'Bende van Vier' is in de Chinese economie veel veranderd. De strakke collectivistische lijn van Voorzitter Mao heeft plaats moeten maken voor een politiek van liberalisatie. De auteur van dit artikel constateert dat deze politiek behalve economische groei ook problemen met zich heeft meegebracht. De inflatie is gestegen en de buitenlandse schuld is toegenomen. De auteur is van mening dat een beheerste verdere liberalisatie de economische ontwikkeling van China ten goede zal komen.

DR. A.H. MOMMEN*

Meer dan tien jaar na de dood van Mao Tsetung heeft de Chinese economie een opmerkelijke vooruitgang geboekt. Het afzweren van de maoïstische waarden onder impuls van de nieuwe partijleider Deng Xiaoping leidde tot een snelle modernisering van de economische verhoudingen. Het valse egalitarisme van Mao werd op de helling gezet en er zouden weer beloningen naar prestatie worden verstrekt. Sinds de machtsovername van Deng Xiaoping in 1979 vertaalde deze nieuwe koers zich in een economische groei van gemiddeld 8 procent per jaar. De Volksrepubliek China opende zich voor de buitenwereld en importeerde op ruime schaal de moderne technologie die haar in staat moest stellen deze ambitieuze groei te ondersteunen.

Om de import van moderne technologie te betalen moest de Volksrepubliek China steeds meer exporteren en goederen fabriceren waar vraag naar was op de wereldmarkt. Ook moest de Chinese economie zich moderniseren. Vandaar dat de Chinese betalingsbalans in 1985 een tekort van \$ 14 mrd. vertoonde en de inflatie 9 procent ging bedragen. Het jaar 1985 gaf een omslag te zien, want toen kon men het aflopende plan over de periode 1981-1985 evalueren en de hoofdlijnen voor het nieuwe plan dat in 1990 aftloopt bijstellen. In 1985 had men immers op vele terreinen de gestelde doelen bereikt of zelfs overtroffen. Dat gold voor onder andere de productie van kolen, olie voertuigen, chemische vezels en TV-toestellen. Ook de landbouw had, ondanks de slechte oogst van 1985, een redelijke groei doorgemaakt.

De landbouw als sleutelsector

De Chinese landbouw is sinds de communistische machtsovername in Peking in 1949 altijd het zorgkind van het regime geweest. Die problemen komen voort uit de omstandigheden dat China niet over uitgestrekte agrarische gebieden beschikt, maar wel een vijfde van de wereldbevolking moet voeden. Het is nog altijd de grootste uitdaging voor het regime van Deng om die meer dan een miljard mensen te voorzien van voldoende voedsel. Het voldoen aan deze basisbehoeften inspireerde de Chinese machthebbers vanaf 1978 ook tot grote inspanningen, met als gevolg een reële vooruitgang in de landbouwsector (zie tabel 1).

Tabel 1. Gemiddelde jaarlijkse toename van landbouwproductie en bevolking.

	Landbouwproductie	Bevolking	Landbouwproductie per hoofd
1952-1957	5,6	2,4	2,1
1958-1977	2,1	1,9	0,2
1978-1984	7,5	1,3	6,2

Bron: World Bank

De vooruitgang in de landbouw ging gepaard met een verdere decentralisatie van de planning en het afbouwen van de collectivisatie. De onder Mao zo geprezen 'volkscommunes' werden ontmanteld en de boeren werd nu individuele 'verantwoordelijkheid' toegezegd. Het boerengezin kreeg net als vroeger de taak zelfstandig te zorgen voor de productie en het beheer. Dit sloot perfect aan bij de traditie en de behoefte van de landbouwers. Nochtans bleven de grond zelf en de meeste werktuigen in collectief bezit of in bezit van de staat. De staat sloot nu contracten af met de boeren. In ruil voor een stuk land moesten zij een vaste hoeveelheid landbouwproducten leveren, meewerken aan infrastructurele voorzieningen en geld afdragen aan de collectieve fondsen. De boeren hielden hierdoor nog voldoende ruimte over om zich te 'verrijken'. Volgens de Wereldbank hoefden de boeren onder dit systeem slechts 20 à 30 procent van hun bruto produkt af te dragen aan de staat. De rest kon men behouden voor nieuwe investeringen of voor eigen consumptie.

In feite betekende dit het introduceren van marktprincipes in de landbouw. Want om de boeren aan te sporen zich meer in te spannen was het nodig om die inspanningen extra te belonen. Vandaar dat in 1983 de centrale planning in de landbouw aanmerkelijk werd versoepeld door een differentiatie in de prijsstructuur van landbouwproducten toe te staan. Er kwamen vier verschillende prijzen voor agrarische producten:

* De auteur is wetenschappelijk hoofdmedewerker bij de Subfaculteit der Algemene Politieke en Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

- quotaprijzen voor de door de staat opgelegde quota's;
- hogere prijzen voor de bijkomende contractuele leveringen aan de staat;
- vrij onderhandelde prijzen voor extra door de staat aangekochte produkten;
- vrije-marktprijzen voor de door de boeren op de markt verkochte landbouwprodukten.

Dit ingewikkelde systeem werd in het begin van 1985 vereenvoudigd. Voortaan zouden er nog maar twee prijzen zijn: een contractprijs en een marktprijs. De groei van de agrarische sector noopte tot extra inspanningen in de produktie van meststoffen en de verbetering van zaai-goed. Nieuwe technologie was nodig om de produktiviteit op te voeren. Hierdoor steeg de opbrengst per hectare. De graanoogst steeg van 283 mln. ton in 1977 tot een record van 407 mln. ton in 1984, hoewel de met graan bebouwde grondoppervlakte was verminderd. Vele boeren schakelden over op andere gewassen, wat het gevolg was van de financiële prikkels. Specialisatie en een betere zelfvoorziening van de landbouw zorgden voor een hogere produktiviteit. Toch boekte de Chinese landbouw niet op alle fronten succes. De materiële prikkels stimuleerden immers de boeren om hun eigen gewin na te jagen en die gewassen te kiezen die de hoogste opbrengst opleveren. Vandaar dat in 1985 de graanproduktie daalde, wat zeker niet alleen te wijten was aan klimatologische omstandigheden. De staatsplanners reageerden hierop door de verplichte leveringen van graan voor de komende jaren op te schroeven. In China is de markt nog geen koning.

Toch beschikt de Chinese boer vandaag over een ongekende autonomie. Hij mag voor een deel zelf de investeringsbeslissingen nemen. De staat moet zich hier tevreden stellen met minder invloed. Om er echter voor te zorgen dat de boeren niet al te kortzichtig te werk zouden gaan, krijgen ze voortaan van de staat contracten aangeboden van 15 jaar in plaats van 5 jaar. Het kredietsysteem wordt uitgebreid en de boeren kunnen voortaan voor de financiering van hun investeringen terecht bij de Landbouwbank.

De groei in de landbouwsector legde echter nog andere problemen bloot. De Chinese staat zou voortaan meer moeten investeren in infrastructurele werken en vervoerssystemen, terwijl men ook meer inspanning moet leveren ten aanzien van de wetenschappelijke begeleiding van de boeren. De vooruitgang in de landbouw vertaalde zich in verhoogde produktiviteit en in het vrijmaken van arbeidskrachten, die dan weer ingezet konden worden in allerlei nevenactiviteiten, zoals de handel, de veredelingsbedrijven en de kleinschalige tuinbouw. Om de trek naar de steden af te remmen poogde de staat de agrarische industrie te stimuleren, wat kon door een politiek van rentesubsidies, het leveren van meststoffen en meer energie.

De modernisering van de landbouw kwam zeker niet vroeg, daar de Chinese economie geremd werd door een achterlijke agrarische sector die te veel dreef op achterhaalde en zeer arbeidsintensieve methoden. De Chinese landbouw bracht hierdoor een te geringe hoeveelheid verhandelbare produkten voort.

De modernisering van de industrie

Vanaf 1978 werd de zeer rigide centrale planning langzaam afgebouwd. Men stond de oprichting toe van kleine bedrijven en particuliere coöperaties. Om de produktie beter af te stemmen op de behoeften van de afnemers kregen de staatsondernemingen een grotere autonomie, werd een betere bedrijfsvoering bevorderd met behulp van financiële prikkels en werd de verantwoordelijkheid van de bedrijfsleiding versterkt. Van de maoïstische 'gelijkschakeling' bleef aldus weinig over. De markt werd het ondernemingsprincipe; het centrale plan had nog slechts indicatieve waarde.

Dat er winst werd gemaakt was niet nieuw. Wat veranderde was dat deze winst niet meer automatisch naar de

centrale overheid vloeide, maar dat een groot deel van de winst in de onderneming mocht blijven. De winsten werden nu belast, dat wil zeggen een deel van de winst werd afgeroomd terwijl de rest voortaan verdeeld mocht worden onder de werknemers in de vorm van premies of sociale voorzieningen of voor de opvoering van de produktiviteit. Winsten genereerden dus ook investeringen, wat in zekere zin een verdere ontkrachting van de centrale planning inhield. Immers, de ondernemingen zouden nu op basis van eigen prognoses extra investeringen kunnen verrichten en ook voor hun extra produktie afzetmogelijkheden moeten zoeken. Het invoeren van vrije handel zou tevens meer flexibiliteit in de bedrijfsvoering zelf wenselijk maken. Het gigantische stelsel van sociale tewerkstelling ging op de helling: overtollige en luie werknemers zou men kunnen ontslaan. Ten slotte werd in januari 1986 in vele ondernemingen de verantwoordelijkheid van de bedrijfsleiders vergroot, waardoor het management autonoom kon beslissen over de organisatie van de produktie, de geproduceerde hoeveelheid en ook de prijzen.

Nochtans hebben deze hervormingen niet geleid tot een automatische bijsturing of regulering van de produktie. Vele Chinese ondernemingen willen nog altijd hun produktie maximaliseren, ook al gaat dit ten koste van de kwaliteit. De financiële sancties op overinvesteringen zijn theoretisch, daar de openbare ondernemingen nog altijd afhankelijk zijn van de centrale begroting. Die openbare ondernemingen vormen 70 procent van het industriële potentieel. De overheidsbedrijven kunnen niet failliet gaan, zodat er geen sancties zijn op een slechte bedrijfsvoering. Hierin lijkt echter in de toekomst verandering te komen.

Al deze hervormingen waren nodig daar onder Mao de Chinese economie volledig was vastgelopen. Men produceerde in vele fabrieken nog met behulp van overjarige produktiemethoden en verouderde machinerie. De modernisering werd door de plaatselijke partijbureaucraten tegengewerkt en de werknemers bleken in veel gevallen helemaal niet te lijken op de 'helden van de arbeid' zoals die in de maoïstische plaatjes waren vastgelegd. Modernisering zou evenwel een forse ingreep in het produktieapparaat vergen. Oude en inefficiënte fabrieken dienden immers te worden gesloten. De stok achter de deur was uiteraard het nu ingevoerde 'marktmechanisme'. Wie niet wil meedoen loopt in de toekomst het risico failliet te gaan.

Deze herstructurering had ook te maken met nieuwe strategische opties. Onder Mao had de zware industrie alle voorrang gekregen, hetgeen paste in het schema van een strak geleide planning. Overschakelen op het produceren van meer consumptiegoederen vergde een totaal andere aanpak. Zolang de zware industrie de vraag dicteerde, was het makkelijk om de investeringen centraal te beslissen en de afzet van steeds grotere hoeveelheden staal en kolen te commanderen. Met de ontwikkeling van de consumptieve sector lag dat toch even anders, want nu moest men ook de kwaliteit van het geproduceerde normeren en tegemoet komen aan de eisen van de consument. De vraag zou in zekere zin de beste normgever worden op voorwaarde dat het produktieapparaat ook in contanten beloond werd voor produkten die een afnemer vonden.

In vergelijking met de landbouw lagen de accenten in de industrie enigszins anders. De agrarische hervorming had vooral tot doel de produktie te verhogen. De industriële hervormingen waren primair gericht op kwaliteitsverbetering en verhoging van de levensstandaard van de bevolking. Een sterke groei van de industriële sector werd dus niet beoogd. Men zou zich tevreden stellen met lagere percentages dan voorheen op voorwaarde dat de beschikbare potentiële efficiënter gebruikt werden. Sinds de jaren vijftig was de Chinese industrie vooral gegroeid door het verrichten van additionele investeringen in de zware industrie en het inzetten van extra arbeidskrachten, waarbij niet altijd gelet werd op het zuinig omspringen met grondstoffen en energie.

De investeringen werden voortaan ook geleid naar nieuwe sectoren, zoals de elektronica en de produktie van huishoudelijke apparaten. China maakte zich op om de vraag naar televisietoestellen, recorders, wasmachines,

koelkasten en auto's te bevredigen. Probleem bij deze op de communicatie gerichte investeringen was dat China onvoldoende infrastructuur bezat om deze consumptiegoederen ook efficiënt te benutten. Vele duurzame consumptiegoederen konden alleen werken door ze aan te sluiten op het elektriciteitsnet. Dat betekende dus ook investeren in de bouw van grote krachtcentrales en het uitbouwen van een modern koppelsysteem voor het elektriciteitsnet. Auto's op de weg brengen had alleen zin als het wegennet aangepast was aan snelle voertuigen. Dat was niet het geval. Voorts dateerde het telecommunicatienet nog grotendeels van voor de revolutie. Ook hier moest het regime zoeken naar een oplossing. Die lag nogal voor de hand: aankopen van moderne telefooncentrales in het buitenland. De periode van het 'vertrouwen op eigen kracht' was voorbij en het land moest zich klaarmaken voor het importeren van goederen die men zelf nog niet kon produceren.

De opening naar het buitenland

Onder Deng zou China de poort steeds verder openzetten voor de handel met het Westen. Handelsdelegaties reisden de wereld rond en verkenden de mogelijkheden, wetende dat de Westerse industrie stond te trappelen om de reusachtige Chinese markt te betreden. In het Westen zat men immers verlegen om nieuwe afzetgebieden nu de markten en het Westen zelf verzadigd leken. Om het Westen meer vertrouwen in te boezemen trad China al in 1979 toe tot het IMF en de Wereldbank en een jaar later werd het lidmaatschap van de GATT aangevraagd. In 1983 trad China toe tot het internationale textielakkoord. En in 1986 wordt China ook lid van de Aziatische Ontwikkelingsbank en zal het lidmaatschap van de GATT van kracht worden.

Al deze akkoorden doen China dus meer in de pas lopen met de internationale conventies en vergemakkelijken in ruime mate het liberaliseren van de Chinese handel met het Westen. Het aankopen van dure investeringsgoederen vergde een beroep op buitenlandse kredietverleners en ondernemingen die hun risico verzekerd wensten te zien. Dat de handel met het Westen een succes was, bleek onder andere uit de bedragen die de Chinese regering uittrok voor aankopen uit het buitenland. Om bij voorbeeld het binnenlandse luchtverkeer te moderniseren werden bestellingen geplaatst bij de Europese Airbus Industrie voor toestellen van het type A310-300. China bouwt zelf ook vliegtuigen. Deze zullen in de toekomst worden voorzien van motoren van Pratt and Whitney Canada (onderdeel van de groep United Technologies uit de VS). Ook veel technologie werd in het Westen gekocht. Overigens koopt United Technologies al geruime tijd in China onderdelen voor de motoren die ze in de VS bouwt. China blijft een grote gegadigde voor het aankopen van 'high tech'. Sinds 1984 is die uitgavenpost opgelopen tot ongeveer \$ 1 mrd. per jaar.

Om zich niet helemaal te binden aan het Westen zochten de Chinese machthebbers ook contacten met de Comecon. Blijkbaar heerste er verdeeldheid in de Chinese partijtop over de pro-Westerse koers van Deng, want in de lente van 1984 bezocht een sterke Chinese delegatie vijf Oosteuropese landen om de onderlinge handelsbetrekkingen aan te halen. De reis voerde hen naar Hongarije, Bulgarije, Tsjechoslowakije, Polen en uiteraard de DDR. De Chinezen wilden met behulp van Oosteuropese machines hun eigen fabrieken moderniseren; kostprijs \$ 80 mln. De economische betekenis van deze contacten met de Comecon moeten we niet overdrijven. Eigenlijk spelen hier ook diplomatieke overwegingen en rol. Men wil immers in Oost-Europa aanwezig blijven om eventueel mee te praten over problemen van de Sovjetunie. Na de Poolse crisis van 1980-1981 beloofde en verstrekte Peking financiële hulp aan het regime van Jaruzelski en op 17 mei 1986 werd te Warschau tussen beide landen zelfs een belangrijk samenwerkingsovereenkomst ondertekend om de komende jaren

gezamenlijk nieuwe technologie te ontwikkelen.

De relatie met het Westen is voor China nog altijd het belangrijkste. Dat merken we aan de strategische investeringen die de laatste jaren zijn verricht. Reeds in 1982 werd het Westduitse autobedrijf Volkswagen AG benaderd om in Sjanghai auto's te assembleren. In 1988 hoopt China met behulp van VW 20.000 wagens van het type Santana te produceren. Dit voorbeeld is interessant omdat de Chinese regering deze samenwerking laat verlopen via een joint-venture. Buitenlandse concerns worden uitgenodigd deel te nemen in het kapitaal van nieuw op te richten ondernemingen. Terwijl de Bank of China of de speciaal daarvoor opgerichte houdstermaatschappijen de rest van het aandelenkapitaal voor hun rekening nemen. De Chinezen brengen gronden, gebouwen en infrastructuur in, terwijl de bedrijfsuitrusting door de Westerse aandeelhouder gefinancierd wordt. Deze slimme constructie maakt het mogelijk om de import van dure machines niet via de eigen kapitaalbalans te financieren. Deze constructies werden ook wettelijk geregeld. Zo kwam er al in 1979 een wet op de joint-ventures (aangepast in 1983), in 1983 een wet op de merken en in 1985 een octrooiwet en een wet op de buitenlandse economische contracten. China ondertekende de Parijse Conventie voor de Bescherming van Industriële Eigendom. De buitenlandse investeerders waren door deze regelgeving en garanties gerustgesteld en sinds 1979 al meer dan 1.900 joint-ventures met een totale waarde van \$ 2,8 mrd. afgesloten. Sinds het begin van 1986 zijn nog diverse liberaliserende maatregelen met betrekking tot de import van buitenlands kapitaal bekendgemaakt. Men wil in Peking blijkbaar doorgaan op de ingeslagen weg.

Veel aandacht in de Westerse pers kregen de in 1980 ingestelde speciale economische zones in de kustgebieden. In deze zones kregen de buitenlandse investeerders extra belastingvoordelen toegekend en gelden de wetten van de vrije markt in ruimere mate dan in de rest van China. In 1984 zijn nog eens veertien Chinese havens opengesteld voor de buitenlandse handel en investeerders. Het lijkt er dus op alsof de Chinese kust bezaaid wordt met een netwerk van vrijhavens naar het model van Hong Kong, maar dan onder Chinese voogdij.

De opening naar het buitenland is evenwel niet enkel gericht op het verwerven van de zogenaamde 'high tech', maar ook op het moderniseren en vergroten van de exploitatie van de natuurlijke hulpbronnen. De exploitatie van kolen- en olievelden zou eveneens worden geprivatiseerd met behulp van buitenlandse firma's. Wat de oliewinning betreft beschikt China over velden vlak voor de kust, maar ontbreekt de technologie om de exploitatie van die olievelden ter hand te nemen. Sinds 1980 werd dan ook gestudeerd op de mogelijkheid buitenlandse firma's in een consortium onder te brengen om deze olievelden aan te boren. Intussen zijn diverse concessies toegekend aan consortia bestaande uit Britse, Japanse en Amerikaanse firma's. Wat de kolenwinning betreft werkte men ook via deze constructie, want in 1984 werd bekend dat Armand Hammers Occidental Petroleum Company in Peking een contract had ondertekend om in de Chinese provincie Shanxi \$ 360 mln. te investeren in steenkoolmijnen. De nieuwe mijnen zullen vooral voor de export produceren. Japan zou de belangrijkste afnemer worden. Armand Hammer is nu de grootste investeerder in China, iets waarop hij ook met enige trots wees toen president Ronald Reagan van 26 april tot 1 mei 1984 een officieel bezoek aan China bracht.

Dit beroep op Westerse technologie om olie- en kolenreserves te exploiteren wil nog niet zeggen dat China enkel via conventionele energiedragers de knelpunten in het energievraagstuk wil oplossen. China mikt ook op het uitbouwen van een geavanceerd park van kerncentrales. In 1983 maakte het China Energy Research Centre in Peking bekend dat de exploitatie- en exploitatiecontracten voor olie- en kolenvelden niet betekenden dat men zou afzien van kernenergie voor het opwekken van elektriciteit. Rond de eeuwwisseling moet men kunnen beschikken over een totale capaciteit van 1.200 mrd. kilowattuur, iets

wat met behulp van de traditioneel olie-, kolen- en waterkrachtcentrales onhaalbaar lijkt. China moet dringend een groot aantal nieuwe elektriciteitscentrales bouwen, want volgens de geciteerde Chinese instelling zou in 1983 ruim 20 procent van de industriële capaciteit niet zijn benut bij gebrek aan energie. Bouwen van kerncentrales ligt dus voor de hand. Peking onderhandelde dan ook lang met mogelijke Westerse leveranciers van kerncentrales. De eerste gegadigde was het Franse Framatome, dat al ten noorden van Hong Kong een nucleair project in uitvoering had. Framatome kreeg echter niet de opdracht om de Chinese energiemarkt te nucleariseren. In 1984 tekende Peking een contract met het Westduitse Kraftwerk Union (Siemens) met een looptijd van 15 jaar voor het ontwikkelen van een Chinees nucleair potentieel. Dit akkoord met Siemens heeft allerlei voordelen, omdat de samenwerking met Amerikaanse bedrijven (General Electric, CE International en Westinghouse) moeizaam verliep. De Amerikaanse regering was niet geneigd om zo maar hoogwaardige nucleaire technologie aan een communistisch land af te staan. Er was natuurlijk ook de overweging dat men de export van nucleaire technologie afbreuk zou worden gedaan aan het non-proliferatie-verdrag. Vandaar dat het Amerikaanse Congres een door president Reagan in april 1984 in Peking ondertekend nucleair samenwerkingsverdrag neutraliseerde.

Een deficitaire handelsbalans

Door de gedeeltelijke liberalisering van de buitenlandse handel en het afbouwen van het staatsmonopolie werd het handelsverkeer sterk bevorderd. Had het Ministerie van Buitenlandse handel voordien een haast absoluut monopolie, in 1985 verliet nog maar de helft van het importverkeer via deze centrale instantie. Alleen de uitvoer houdt het Ministerie nog stevig in zijn greep. Door de liberalisering nam de exploitatiequote toe. In 1978 was die slechts 4,5 procent maar nu is dat al 10 procent. Dit is erg hoog. Ter vergelijking: de exportquote van de VS is slechts 7,5 procent. De Volksrepubliek China onder Deng is dus een 'open' economie geworden.

De toegenomen handel met het buitenland had ook zijn schaduwzijde. De regelmatig binnensijpelende geruchten over toenemende corruptie en illegale handelstjes die via de import tot stand kwamen, geven slechts een vage indicatie van hetgeen de liberalisering voor bepaalde gebieden in China heeft betekend. Er is echter ook een aantal macro-economische gevolgen van de verhoogde importactiviteiten te traceren. Zo was de op de import van technologie gerichte economische strategie onevenwichtig, want in de periode 1982/1984 steeg de uitvoer reëel met 7,3 procent, terwijl de invoer met 16 procent toenam. In 1985 steeg de invoer zelfs met 63 procent, wat een tekort op de handelsbalans van \$ 7,6 mrd. veroorzaakte. Deze onevenwichtigheid werd hoofdzakelijk in de hand gewerkt door de enorme behoefte aan technologie enerzijds en de gebrekige diversificatie van de Chinese export anderzijds. China heeft immers weinig hoogwaardige producten te bieden en de opbrengst daarvan is dan ook gering.

De verslechtering van de handelsbalans deed de deviezenreserves en de buitenlandse schuld toenemen. Hierdoor is China afhankelijker geworden van het buitenland. China moet immers snel de handelsbalans weer in evenwicht brengen wil men niet in betalingsmoeilijkheden komen. Vandaar dat Peking in augustus 1984 felle protesten liet horen aan het adres van de VS toen in Washington beperkende invoermaatregelen ten aanzien van textielproducten bekend werden gemaakt. Voortaan zouden ingevoerde textielproducten een 'certificaat van oorsprong' moeten hebben, wat tot gevolg zou hebben dat in Hong Kong bewerkte Chinese textiel niet langer als een product van Hong Kong zou worden beschouwd. Omdat eenderde van de Chinese textielexport naar Hong Kong gaat voor bewerking zou die Amerikaanse maatregel bij het vaststellen van de invoerquota's uiteindelijk negatief uitvallen voor

China. Dat was trouwens niet de eerste uitlaande brand op commercieel vlak tussen China en de VS, want de Amerikaanse textielindustrie had al jaren eerder bij de eigen regering geklaagd over de 'dumping' van goedkope textielproducten uit Azië. Vandaar dat Washington al eerder beperkende maatregelen hadden afgekondigd om de eigen textielindustrie te beschermen.

De verslechtering van de handels- en betalingsbalans noopte Peking tot het treffen van een aantal begeleidende maatregelen. Zoeken naar vaste afnemers voor met name textielproducten was één maatregel. Die vaste afnemers hoopte men bij voorbeeld in West-Europa te vinden. Jarenlang werd in Brussel onderhandeld over de importquota's voor Chinese textiel. Een tweede maatregel was het uitwijken naar andere landen die op grond van bilaterale akkoorden producten konden ruilen. Vandaar dat ook de Comecon-landen aangedaan werden door Chinese handelsmissies. Probleem was dat door de recessie in het Westen de afzet van Chinese producten niet gegarandeerd kon worden. Zo telde men in 1982 op de handelsbalans tussen China en de EG nog een surplus van ongeveer \$ 300 mln., maar een jaar later was er al een tekort van ruim \$ 2 mrd. De verslechtering van de handels- en betalingsbalans noopte China daarom bij het invoeren van nieuwe technologie en het verrichten van de broodnodige investeringen beroep te doen op buitenlandse kapitaal via de constructie van de joint-venture. Niettemin vloeiden er nog veel deviezen weg en bereikte de buitenlandse schuld eind 1984 al 4,4 procent van het bruto nationaal product. China is dus hard op weg om een 'schuldenland' te worden.

Om de schuldengroei af te remmen moesten inmiddels al heel wat ambitieuze projecten terug in de lade worden gestopt. Dat geldt bij voorbeeld voor de nucleaire industrie. Men praat niet meer over het bouwen van kerncentrales met een capaciteit van 10.000 megawatt. Veel meer aandacht krijgen nu de exploitatie van de kolenreserves en het bouwen van stuwdammen voor het opwekken van elektriciteit. Voorlopig worden alleen de kerncentrales bij Hong Kong (Baya Bay) en Shanghai (Qinsan) gerealiseerd. Alleen de onontbeerlijke technologie en onderdelen worden geïmporteerd, terwijl China de bouw in eigen hand wil houden in de hoop hierdoor voldoende ervaring op te doen voor de toekomst. Het feit dat China op dit punt achterloopt is trouwens opmerkelijk. De Chinezen beschikken immers over experimentele reactoren, kernwapens en met kernenergie aangedreven duikboten. Voorts zijn er voldoende kernfysici van wie sommigen in de VS en Frankrijk zijn opgeleid.

De betalingsbalansproblemen lieten zich ook in China zelf voelen. Door het energietekort stegen de prijzen van energie en raakten veel ondernemingen in de problemen. Ook ontstonden knelpunten in het transportsysteem. Veel aan kusten gevestigde ondernemingen gebruikten grondstoffen en energie uit het binnenland. De verleiding om die dan maar in het buitenland te kopen was dus groot. Maar helaas waren er ook hier knelpunten: de Chinese havens zij door de lange jaren van autarkische ontwikkeling niet aangepast aan het internationale verkeer. Dat betekent tijdverlies en dus hoge kosten.

De toekomst

De economische groei van de laatste jaren heeft in China tot een reële toename van het nationale inkomen geleid. De consumptiemogelijkheden zijn verbeterd, zeker voor de stedelingen. De balans van het in 1985 aflopende vijfjarenplan is positief. Er is meer geproduceerd in alle sectoren van de economie. De jaarlijkse reële groeivoet schommelt sinds 1979 rond de 8 procent. Maar deze groei ging in 1985 gepaard met een versnelde inflatie (officieel 9 procent) en een tekort op de handelsbalans van \$ 14 mrd. Het nieuwe vijfjarenplan voor 1986-1990 gaat dan ook uit van dezelfde economische groeipercentages. Er zal ook bezuinigd moeten worden en productiecapaciteit die men

reeds had afgedankt zal weer worden benut. Voorts zal in de landbouw de commercialisering van de produktie verder worden doorgezet en zullen vele arbeidskrachten moeten worden overgeheveld naar de handel en de dienstverlening. Dat kan door een verdere liberalisering van de binnenlandse handel toe te staan en de landbouwbedrijven voorts op basis van de familiale bedrijfsvoering uit te bouwen. De landbouwcommunes werden immers al zes jaar geleden opgeheven.

Gezien de versoepeling van de Chinese economie is het niet zo verwonderlijk dat velen al de analogie met de Hongaarse liberalisering in de jaren zeventig maken. In Hongarije werkt men reeds vele jaren met een indicatieve planning. Maar in China bepaalt inertie het gedrag van ondernemingen en de mensen. Zo moeten de banken de ontwikkeling van kleine zelfstandige bedrijven stimuleren. Maar die banken passen het lokettensysteem toe, waarbij iedereen een kans maakt op het verwerven van kredieten, zonder dat de ingediende projecten serieus worden beoordeeld. De banken zijn trouwens op die taak niet voorbereid. De inflatoire druk die zich in 1985 plotseling manifesteerde kan ook gedeeltelijk hierdoor verklaard worden. Te liberale kredietverlening stimuleert immers de inflatie indien de kredietopnemers op de markt onvoldoende aan hun trekken kunnen komen voor het aankopen van grondstoffen en machines. Het invoeren van het prijsmechanisme als stabilisator is in toepassing beperkt indien de basisindustrie de markt in onvoldoende mate kan bevoorraden. De inflatie was een waarschuwing die wel degelijk begrepen werd, want tijdens de conferentie van de Chinese Communistische Partij in oktober 1985 gingen er kritische stemmen op om de hervormingen nog eens te bekijken en af te remmen. Maar andere specialisten geloofden weer dat de problemen vooral veroorzaakt werden door onvoldoende hervormingen. Vele partijbureaucraten werken hervormingen tegen. Het marktmechanisme functioneert niet overal even sterk en jarenlang aangeleerde praktijken leert men niet meteen af. Vandaar dat voor 1986 en 1987 gedacht werd aan een tempomatiging. Volgens Deng Xiaoping kwam het erop aan de kern van het industriële apparaat, te moderniseren. Daarbij zouden de staatsbedrijven, die nu nog onder de beschermende mantel van de bureaucratie zitten, blootgesteld worden aan de concurrentie, wat ook een herziening van de nogal arbitraire prijsopbouw noodzakelijk zal maken.

In de oriëntaties van het plan voor 1986 – 1990 is een aantal belangrijke veranderingen voorgesteld. Zo zou de tertiaire sector (diensten) een nieuwe impuls krijgen door het vermenigvuldigen van zowel particuliere als openbare dienstverlenende bedrijven. De nieuwe generaties zullen in deze tertiaire sector werk kunnen vinden, terwijl de tewerkstelling in de landbouw zal dalen in samenhang met een geconcentreerde groei van de stedelijke bevolking. Mocht men de wet van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt vrijlaten dan zou zeker een massale vlucht van het platteland plaatsvinden. Zo hoopt men dan geleidelijk in de agrarische sector nog slechts 40 procent van de bevolking tewerk te stellen (tegen nu 70 procent). Ook moeten de boeren aangespoord worden voortaan de graanteelt niet te laten liggen voor het aanplanten van meer lucratieve gewassen. Van de landbouw zal in de komende jaren

ook nog veel geëist worden, evenals van de kolen- en olievoorziening. Gezien de prognoses zal in 1990 duidelijk worden of China wel degelijk in staat zal zijn de modernisering die Deng gepland heeft te financieren uit eigen basissectoren (zie tabel 2).

Al met al moet China op afzienbare termijn 270 mln. nieuwe banen buiten de landbouw scheppen en ervoor zorgen dat de urbanisatie niet al te onevenwichtig verloopt. De grote steden zijn reeds overbevolkt. De oplossing is nieuwe steden bouwen elders en dan liefst niet allemaal in de kustgebieden. Die laatste verleiding is er wel, daar de industrialisatie van de kustgebieden de laatste jaren de meeste impulsen ontving. De opening naar het buitenland lokt immers de meest ondernemende Chinese burgers. Hierdoor zouden ook de economische en sociale verschillen in China toenemen. De rijke kustgebieden zouden zich dan afkeren van het uitgestrekte en arme platteland en aansluiting gaan zoeken bij de dynamiek die reeds in Hong Kong, Taiwan, Zuid-Korea en Singapore voorhanden is. In die steden of landen leven al miljoenen Chinezen. In 1997 zal China weer de soevereiniteit over Hong Kong verwerven en alle tekenen wijzen erop dat Peking dit internationale handels- en financiële centrum niet zal ontmantelen.

Het regime in Peking zal de demografische ontwikkeling ook met de komende jaren in de hand pogen te houden door gezinnen met één kind te belonen. In de propaganda gaat het bezit van één kind onveranderlijk gepaard met het beschikken over een tv, een bandrecorder en modern meubilair. Desondanks zullen in het jaar 2000 toch nog 1,2 miljard Chinezen rondlopen. Als men dan het nationale inkomen met 5 procent (per hoofd van de bevolking) per jaar wil laten stijgen, dan moet men nog komen aan een reële economische groei van ruim 6 procent per jaar. Dat is een prognose waar de optimisten in Peking achter staan, maar zij weten ook dat de marges erg krap zijn. Tijdens de periode van de Culturele Revolutie is veel kostbare tijd verloren en dat is iets waar de aanhangers van Deng maar al te graag aan herinneren. Ze hebben nog zeker vijftien jaar nodig om hun eigen gelijk te bewijzen.

André Mommen

Tabel 2. Produktie in mln. ton

	1980	1985		1990
		prognose	resultaat	
Granen	320	360	380	450
Katoen	2,7	3,6	4,15	4,25
Olie	106	114	125	150
Kolen	620	700	850	1.000
Gewalst staal	27	34	37	44
Tv's mln. stuks	2,5	7,5	16,2	-

Bron: *Le Monde*.